

13. ULUSAL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİNİN ÖTEKİ OTURUMLARI*

Değini

*Çağla Karabağ Sarı***

ISSN: 2148-970X DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2014.1.137146>

TSBD tarafından düzenlenen Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nin 13.sü 4-6 Aralık 2013 tarihleri arasında ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi'nde gerçekleşti. Programda yer alan 326 bildiri ve katıldığım tüm oturumlarda izleyicilerin oturacak yer bulamayacak kadar fazla sayıda oluşu Kongre'ye yönelik yoğun ilginin göstergesiydi.

Genel olarak baktığımızda gerek TSBD içinde ve gerekse Ulusal Sosyal Bilim Kongrelerinde politik ekonominin tarihsel materyalist yorumunun egemen olduğunu söyleyebiliriz. Çalışmalar ise büyük oranda emek ve sınıf odaklıdır. Örnek vermek gerekirse 13. Ulusal Kongre, açılış ve ödül töreninin ardından "Türkiye Emek Tarihinden Kesitler" (A Salonu) oturumuyla başlamış, aranın ardından aynı salonda "Türkiye'de Emegın Güncel Sorunları" oturumunda yer alan bildiriler sunulmuştur. Kongre boyunca benim dinlediklerim ise, görece küçük ya da en küçük salonlarda sunulan "öteki" bildirimlerdi.

Takip ettiğim ilk oturumun başlığı "Siyaset Kuramı: Soykırım, Kozmopolitanizm ve Nefret Söylemi"ydi. Devrim Sezer, "Soykırım, Yüzleşme, Sorumluluk: Arendt, Lemkin, Jaspers" başlıklı bildirisinde, "bir insanlık suçu olarak soykırım" kavramının ve soykırımla yüzleşmenin ne anlama geldiğini, geçmişte yaşanan soykırımlarla bugünkü nesillerin nasıl bir ilişki kurması gerektiği sorularını tartışmaya açtı. Sezer, Hannah Arendt'in soykırımı "insanlık statüsüne ve insan çeşitliliğine" karşı bir suç olarak tanımlamasının son derece ufuk açıcı olduğunu kaydederken, "soykırımı son tahlilde bir halkın dünyadan tamamen kökünün kazanmasıyla özdeşleştirilmesi"ni, "sınırlayıcı" ve "indirgemeci" bir yaklaşım olarak görmektedir. Bu kavrayış, bizi tarihte ve yirminci yüzyılda gerçekleşen tek soykırım olarak Yahudi Soykırımı'nı kabul etmeye çağırdığından Arendt'in yaklaşımını eleştirel bir biçimde sorgulayan Sezer'e göre, Arendt'ten yaklaşık yirmi yıl önce soykırım tarifini yapan ve bu suçun tanınması için büyük bir hukusal ve politik mücadele yürüten Raphael Lemkin ise çok

* Yazının Geliş Tarihi: 12/03/2014. Kabul Ediliş Tarihi: 30/04/2014.

** Dr., Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü. caglakarabag@gmail.com

daha kapsayıcı bir perspektif sunmaktadır. Soykırımla bugünkü nesiller arasında nasıl bir ilişki kurulması gerektiği tartışmasının hem kuramsal düzeyde hem de güncel politik mücadele açısından son derece hayati önem taşıdığı göz önüne alındığında, Sezer'in teoriyle *reel politik* ve ahlâk arasındaki bağıntıya odaklanan bildirisinin akademik ve siyasal değeri anlaşılabilir.

Oturumun ikinci bildirisiyle Ünsal Doğan Başkır tarafından sunulan “Liberallik ile Radikallik Arasında: Arendtçi Bir Kozmopolitanizm” idi. Liberal kozmopolitanizmi Immanuel Kant'ın ahlâk ve hukuk felsefesiyle temellendiren Başkır, Jürgen Habermas ve Seyla Benhabib'in kozmopolitanizme nasıl yaklaştıklarını da değerlendirdi. Habermas'ın “ahlakî ve hukuksal kozmopolitan düzen fikri”nin kompolitanzimin politik potansiyelini büyük ölçüde paranteze aldığını ve kavramın taşıdığı gerilimleri görmezden gelme eğilimi taşıdığını öne süren Başkır'ın temel iddiası, “bir düzen anlayışı olarak kozmopolitanizmi eleştiren Arendt'in post-metafizik bir çağda otorite kavramını yeniden düşünerek, politik eylemin agnostik yapısını vurgulayarak, itirazı politik yaşamın merkezine koyarak ve insan hakları anlayışının/eleştirisinin temeline ‘haklara sahip olma hakkı’ni konumlayarak kozmopolitan bir yorumlama etkinliğini çağırarak olduğıdur”. Kozmopolitanizm fikrini felsefi, kuramsal ve tarihsel olarak temellendiren ve yeni bir kozmopolitanizm fikrinin inşası için Arendt'in politik düşüncesini öneren Başkır'a, soru-cevap bölümünde kozmopolitanizm ile kimlik temelli mücadelenin birlikte yürüyüp yürüyemeyeceğine dair bir soru yönelttim. Kesin bir iddia öne sürmemekle birlikte Başkır'ın yanıtı bu iki kavramın birbirini içermekten ziyade, dışladığı yönündeydi.

Oturumun son bildirisi “Türkiye’de Nefret Söylemi: İfade Özgürlüğü, Hukukî Düzenlemeler ve Hrant Dink Örneği Üzerine” başlığını taşımaktaydı. Burcu Nur Binbuğa bu bildiride, başlıktan da anlaşılabilceğı gibi, önce nefret söylemi kavramını tarif ederek, Türkiye bağlamında Hrant Dink örneğı üzerinden tartışmaya açtı. Türkiye’de nefret söyleminin başlıca hedefi haline gelen gruplar olarak Rumlar, Yahudiler, Kürtler, Aleviler ve LGBT bireyleri sıralayan Binbuğa, örnekler aracılığıyla medyada nasıl Hrant Dink’e karşı sistematik bir nefret söylemi kurulduğunu gösterdi. Nefret söylemiyle mücadele edebilmek için, bunun suç olarak hukuk sisteminde tanımlanması ve ifade özgürlüğü kapsamı dışında değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulayan bildiride, Türkiye’de egemen milliyetçi söylemin nefret söylemini “Türklüğe hakaret”le eşitlediğı, azınlıklara yönelik, aşağılayıcı, hedef gösteren, suça teşvik eden sözlerin ise nefret söylemi kapsamında değerlendirilmediğı iddia edildi.

Takip ettiğim bir sonraki oturum “Toplumsal Cinsiyet ve Aile” başlığını taşıyordu. Esra Gedik’in “Türkiye’de Dul ve Boşanmış Kadınların Evlilik Sonrası Deneyimleri” başlıklı çalışması, alt-orta sınıf kadınlarla yaptığı derinlemesine görüşmelerden elde ettiği veriye dayanmaktaydı. Evlilikleri boşanma ya da ölüm nedeniyle sonlanan kadınların, dul ve boşanmış kadınlar olarak ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda neleri nasıl denemiylediklerini irdeleyen Gedik, yaşadıkları ekonomik zorluklar, sosyal dayanışma ve sosyal ağların evli oldukları döneme göre büyük değişiklikler göstermesi, kültürel önyargılar (“tehlikeli dul kadın” imgesi gibi) gibi sebeplerle daha yalıtılmış, sınırlı ve kapalı bir hayat yaşamalarına; tek ebeveyn olmaları nedeniyle işgücüne katılım açısından da önemli sorunlarla karşılaşmalarına rağmen, bu kadınların her ne pahasına olursa olsun mücadele ettiğini, özellikle de çocukların onlara büyük güç verdiğini bulgulamıştır. Ayrıca Gedik bu kadınların bir anlamda evli oldukları döneme göre daha aktif bireyler haline geldiklerini öne sürmekteydi. Gedik görüştüğü kadınlar içinde kendisini feminist olarak tarif edenlerin bulunup bulunmadığını sorduğumda, feminist bir öz-tanımlamadan tam olarak söz edilemeyeceği de kadınların birçoğunun kendilerine yönelik ayrımcı davranışların ve haksızlıkların farkında olduğunu belirtti.

“Türkiye’de Ailecilik, Neoliberalizm ve Toplumsal Cinsiyet” başlıklı bildiriye sunan Ece Öztan ise, öncelikle bir ideoloji olarak ailecilik (*familism*) kavramını açıklayarak, ailenin sadece ahlâkî ve dinsel değerleri içeren hegemonik bir söylem alanı değil, aynı zamanda “sosyal politikaların uygulanmasında operasyonel bir zemin” de olduğunu ifade etti. Öztan’ın belirttiği gibi neoliberalizmin yönetim mantığıyla bir arada yürüyen ve “kendi kendine yetme” ideolojisi aracılığıyla gündelik hayatlara nüfuzu kolaylaştıran ailecilik sayesinde aile, hayırseverlik kuruluşları ve diğer sivil toplum kuruluşları gibi aracı mekanizmalarla birlikte yeni refah programlarının temel aygıtı haline gelmiştir. Öztan bildiride AKP dönemi aileciliğinden hareketle, Türkiye’de kadın yurttaşların devletle ilişkilenme süreçlerini ve toplumsal rejimindeki dönüşümleri odağa alırken, siyasal iktidarın meşrulaştırılması, cinselliğin ve beden denetimi ve sosyal politikanın odağı olarak aileciliğini nasıl işlediğini irdelemiş; neo-liberal ve neo-muhafazakâr eklemlenmenin, toplumsal cinsiyetin yanı sıra yurttaşlık formasyonu açısından da kırılma ve süreklilikleri takip etmek açısından önemli ipuçları sunduğunu ifade etmişti.

Aslıhan Burcu Öztürk’ün “Bebekten Katile, ‘Erk’ten Erkeğe” başlıklı sunuşu, alan araştırmasından elde ettiği çarpıcı bulgulara dayanmaktaydı. Öztürk, eşine şiddet uygulamaktan dolayı Ankara Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan tutuklu ve

hükümlü erkeklerin yanı sıra, “Adsız Alkolikler Ankara Sıhhiye Grubu”ndan eşine şiddet uygulayan erkeklerle görüşmeler yapmıştır. Çalışması ise “aile, kapitalizm ve devlet iktidarının, erkekler üzerinde yarattığı güç ve güçsüzlük ikilemi ile kadına yönelik şiddet arasındaki ilişkiye” odaklanmaktaydı. Bildirinin temel iddialarından biri, erkeklerin “erk”e sahip olmayla, kadın karşısında güçlü ve ayrıcalıklı bir konumlandırılmayla kuşatıldıkları, “gerektiğinde” şiddet kullanabilecekleri, kadınlar üzerinde hak sahibi oldukları yönündeki toplumsal beklentinin de sosyal ve ekonomik olarak güçsüzleşen erkeklerin, kadınlara şiddet uygulamasında önemli bir etken oluşuydu.

Oturumun son sunuşu ise hayli ayrıksıydı. Bayram Ünal “Şiddet Olgusunda Görünüşün Aşılması Olarak Ailevi Şiddet” başlığını taşıyan bildirisinde, “Aile içi şiddet” yerine daha kapsayıcı olduğunu öne sürdüğü “Ailevi Şiddet” kavramını önermekte ve “kadınlık” ve “erkeklik” gibi kategorilerin verili kabul edilmesinin sorunlu olduğunu öne sürmekteydi. Ünal’ın ifadeleriyle aktarırsam: “Aile İçi Şiddet, şiddetin toplumsala dair ön-kabullerden hareketle aile içerisinde öğrenilerek, baskının meşruluğu üzerine kurgulanmış Toplumsal Cinsiyet kategorilerinde erkekliğin tahakkümünün hem sonucu hem de bu tahakkümün yeniden üretilmesinin döl yatağı olmuştur. Dolayısıyla aile içerisindeki şiddet, kutsallaştırılmış gelenek olarak Aile kurumunun koruyuculuğu, kavrayıcılığı ve örtücülüğü ile normatif algının kendiliğinden algıya kendisini dayatması olarak karşımıza çıkmaktadır”. Denebilir ki, Ünal’ın temel argümanı, bir kurum olarak ailenin ve toplumsal cinsiyet kategorilerinin yapısökümünü öneren bu bildiri, kadına yönelik sistematik şiddeti, soyut ve teorik bir düzlemde ele alarak bağlamından koparma sorununu barındırmaktaydı. Sıcak, havasız ve çok küçük bir salonda gerçekleşmesine, birçok izleyicinin ayakta kalmasına ya da yerde oturmasına rağmen, son derece verimli tartışmaları da barındıran ve dinleyicilere ampirik veriler sunan bu oturum benim açımdan da çok yararlı oldu.

5 Aralık Perşembe günü gerçekleşen “Neo-liberalizme Feminist Okumalar” başlıklı oturum da büyük ilgi gördü. “Toplumsal Cinsiyet ve Aile” oturumuna kıyasla daha büyük bir salonda gerçekleşse de (C Salonu) bu oturumda da yine birçok izleyici yerde oturmak zorunda kaldı. Aylin Özman ve İnci Özkan Kerestecioğlu’nun ortak çalışması olan “Neoliberal Zamanlarda Akademide Feminizm Üzerine Karşılaştırmalı Notlar”da “akademik feminizmin kurumsallaşma, feminist bilgiyi üretme, aktarma, dönüştürme” süreçleri tartışmaya açıldı. Hem adlandırma hem de konumlandırmaya ilişkin sorunları irdeleyen Özman ve Özkan-Kerestecioğlu, Türkiye’deki “akademik feminist” çevrelerdeki tartışmaların, ülkenin kendine özgü koşulları çerçevesinde bir gündem yarattığını öne sürmekteydi. Çoğunlukla feminist-

aktivist kadın akademisyenlerin çaba ve girişimleriyle kurulan, üniversitelerdeki “kadın/toplumsal cinsiyet çalışmaları” birimlerinin feminist hareketle ilişkisinin zayıflamasını bir sorun alanı olarak tespit eden Özman ve Kerestecioğlu, teoriyle pratik arasındaki ilişkide kazanımlar ve sınırlar bağlamında akademik feminizme dair bir çerçeve sunmayı amaçlamaktaydı.

Aksu Bora ve Simten Coşar “Devlet Baba- Devlet Koca Arasında Sosyal Politikalar: Feminist Gözle Toplumsalın Lağvına Bakmak” başlıklı çalışmalarında, kapitalizm ile patriarka arasındaki ilişkiyi, sosyal politikanın nasıl bir anlayışla kurulduğu ve güncel politikada nasıl işlediği üzerinden incelemekteydiler. Sosyal politikayı, hem devletin vatandaşı tarif etme biçimi olarak görmek, hem de bu alana kaynakların bölüşümü açısından bakmak gerekliliğini vurgulayan Bora ve Coşar, vatandaşlık tarifinin en başından itibaren cinsiyetlendirilmiş bir anlayışına dayandığının altını çizerken, mevzuatlar aracılığıyla sosyal politikanın bir “rant dağıtma mekanizması” olarak işleyişinin üzerinin örtüldüğünü ve kadınların da yerel meclislerde temsil bulamadıkları için bu mekanizmaların doğrudan dışında kaldıklarını belirtmekteydi. Güncel uygulamalara bakıldığında, (evde hasta bakma örneğinde olduğu gibi) sosyal yardımları kendisine vererek devletin kadınlarla doğrudan ilişki kurduğu, bununla beraber neoliberalleşme süreciyle birlikte sosyal haklar ve sosyal politikanın lağvedilmekte olduğu da Bora ve Coşar tarafından öne sürülmekteydi. Böylece kadınların devletle ilişkisi, “boşanmanın imkânsız olduğu” bir “karı-koca” ilişkisine dönüşmektedir.

Sonraki “Zorunlu-Gönüllü Milliyetçilikler ve Toplumsal Cinsiyet: Erilliğin Bedeli” başlıklı bildiride Funda Gençoğlu-Onbaşı askerliğe ilişkin çelişkili bir durumu irdelemekteydi: Buna göre belirli aralıklarla farklı hükümetler tarafından uygulamaya konulan bedelli askerlik, gerek toplumda gerekse siyasi partilerde tepkiyle karşılanmazken, vicdanî redde ise, resmî söylemle uyumlu biçimde kategorik olarak karşı çıkmaktadır. Ayrıca hem muhalefet partileri hem de medyada bedelli askerliğe ilişkin mevcut itirazlar da, nerdeyse istisnasız biçimde yasadan yararlanmak isteyeceklerin ekonomik eşitsizliği çerçevesinde kalmaktadır. Bildirisinde bu çelişkiden hareket eden Gençoğlu, askerlik üzerine yapılan tartışmalarda siyasal alanı rasyonalite/akıl/materyalizm üzerinden tanımlayan ve duyguları bu alanın dışında bırakan (böylece ilkinin erkeğin sahipliği altında tanımlayan, ikincisini kadının “öz”ü kabul eden) mantığın devrede olduğunu öne sürmektedir. Bu durumda eril siyaset pratiği açısından irrasyonel, duygusal olan “vicdan” ve vicdanî ret, siyasal alanın dışına düşmektedir. Buna göre, özetle, vicdani ret, tartışmaları toplumsal cinsiyet hiyerarşisine dayalı, eril söylemlerle uyumludur.

Güliden Özcan'ın "Pasivizasyon Projesi Olarak Güvenlik: Kürtaj, Alkol, Sigara ve Öpüşme Üzerinden Militerleşmek" başlıklı bildirisini, güvenlik kavramının nasıl liberal ideolojinin temel dayanağı haline gelmiş olduğunu ortaya koyarken, "anti-güvenlik" çalışmalarından beslenerek kapitalizm temelinde birbirine eklenen, patriarkal ve militer yapılara karşı durmak için "güvenlik karşıtlığı"nı önermekteydi. Güvenlik-savaş-polis iktidarı kavramlarına Mark Neocleous'un çalışmalarından hareketle ve pasivizasyon kavramı temelinde açıklık getiren Özcan'a göre, güvenlik kavramının Türkiye'de neo-liberal hegemonyanın tesisindeki izlerini sürerken, 2000'lerde etki alanı genişleyen ve gündelik yaşamın her alanına sirayet eden güvenlik söylemi, asker-sivil otorite ayrımıyla değil, neoliberalizm-pasivizasyon ilişkisi zemininde incelenmelidir. Kendi bildirimim de yer aldığı bir sonraki oturumun hazırlıkları için salondan ayrılmak durumunda kaldığımdan, ne yazık ki, bu oturumun soru-cevap kısmında bulunamadım. Ancak oturumun genelini, Türkiye'deki mevcut sosyo-politik ortamı feminist perspektiften anlamak açısından değerli katkılar sunduğunu belirtmeliyim.

"Nitel Araştırmalarda İmkân ve Sınırlılıklar Bağlamında Farklı Alan Deneyimleri" başlıklı oturumda, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde birlikte çalışmakta olduğum üç arkadaşımın birlikte doktora tezlerimizin alan araştırmalarına dayanan bildirimler sunduk. "Sinema Filmlerinin Alımlanması: 12 Eylül Filmlerinin Üniversiteli Gençler Tarafından Alımlanması Örneği" başlıklı sunuşuma çok kısaca "alımlama" kavramının iletişim çalışmalarında ne anlam ifade ettiğini açıklayarak başladım. Bildiride "teorik özne konumu" olarak seyirciye karşı, gerçek izleyicilerin, tarihsel olarak spesifik öznelerin filmleri nasıl anlamlandırdıklarını incelemenin, neden önemli olduğunu, bize ne tür politik imkânlar sağladığını ortaya koyarken, (Ekim 2010-Haziran 2011 arasındaki sekiz aylık süreçte Ankara'daki üniversitelerde okuyan 30 gençle, 12 Eylül filmlerini nasıl alımladıklarını sorgulayan toplam 60 yarı yapılandırılmış görüşmeyi kapsayan) alan araştırması sırasında ve sonrasında karşılaştığım temel sorunları ve bunlarla nasıl baş etmeye çalıştığımı aktardım. Politik imkân meselesine dair bildirimim temel iddialarımı şöyle sıralayabilirim: (1) İzleyicinin aktif olduğunu söylemek ve "gerçek insanlar"ın yorumlarını incelemek, kendiliğinden politik direniş ve özgürleşim imkânından söz etmek demek değildir. Fakat bu direniş imkânının nerede olduğu ve nasıl bir politik strateji çerçevesinde kullanılabileceği konusunda izleyici araştırmaları aracılığıyla söz söylemek mümkündür. (2) Muhalif anlamları üretmek/yeniden üretmek ve yaygınlaştırmak üzere kültürel ürünleri daha etkin biçimde kullanmak, bunu kapsamlı bir politik strateji haline getirmek gereklidir. (3) Egemen ve muhalif anlamlar

arasındaki mücadele alanı olarak kültürü ve kültür ürünlerini daha iyi kavramak için, etnografik çalışmalar ve izleyici araştırmaları yol gösterici olabilecektir.

Hatice Şule Oğuz ise “Deneyimi Anlayabilmek” başlıklı bildirisinde, kültürlerarası iletişim bağlamında Türkiye’de sığınmacılık deneyimini gündelik hayat ölçeğinde anlamaya çalıştığı doktora tezinin alan araştırması deneyimi çerçevesinde, nitel araştırmaların yöntem ve tekniklerinin alandaki sınır ve sınırlılıklarını tartışmaya açtı. Doğup-büyüdüğü ve halen ailesinin yaşamakta olduğu şehir olan Gaziantep’te alan araştırmasını gerçekleştiren Oğuz, kültürel kodlarını bildiği bir yerde olması nedeniyle bir yandan kendisini “içerlikli” sayarken, öte yandan sığınmacılıkla ya da sığınmacılarla ilişkili kişisel herhangi bir deneyimi de söz konusu olmadığı için “dışarıklı” hissettiğini, “içerlikli” olmakla “dışarıklı” olmak arasında bir yerlerde konumlandığını ifade etti. Bir kadın olarak son derece eril bir alanda var olmanın zorluklarıyla beraber, yine kadın olmanın sığınmacılar tarafından bakıldığında “daha az tehdit” anlamına da geldiğine dikkat çekerken, alan araştırması deneyimini iktidar meselesi üzerinden değerlendirdi. Buna göre araştırmacının sığınmacılar üzerine bir çalışma yaparken, onların sığındıkları ülkenin vatandaşı olması, sığınmacıların Türkiye’deki gündelik hayatlarını görünür kılabilmeyen önündeki temel sorunu teşkil etmekte. Öte yandan, araştırmacının ülkenin “merkezi”nden geliyor olması da bu sorunun katlanmasına yol açmakta ve alanın öznelerinin araştırmacıya yükledikleri iktidar pozisyonunu pekiştirmektedir. Böyle bir iktidar yüklemesiyle birlikte alanın özneleriyle araştırmacı arasındaki sınıfsal ve sosyo-kültürel farklılıkların (bu farklılıkların bazıları varsayımsal olsa bile) görünürlüğü de artmaktadır. Alan araştırması sürecinin en sıkıntılı yönlerinden biri de sığınmacıların araştırmacıyı “karar verici erk” olarak konumlandırma çabasıdır. Sığınmacılarla konuşulan dil, veri toplarken kullanılan teknik, etik sorunlar, hassas gruplar üzerine çalışmanın getirdiği vicdani ve politik kaygılar gibi konuları da irdeleyen Oğuz, “hükmedici bir bilme çabasından ziyade” alan araştırmasının “etkileşimli bir anlama çabası”na dönüşme potansiyeli üzerinde durarak, düşünümsel, eleştirel ve diyalojik bir etnografik araştırma için alanın öznelerinin işbirliğine vazgeçilmez olduğunu vurguladı.

“12 Eylül’ü Hatırlarken: ‘Sussam Olmuyor, Susmasam Olmaz’ başlıklı sunuşunda Göze Orhon, “Geçmişin Ağırlığı: Bellek ve 12 Eylül” başlıklı doktora tez çalışmasının alan araştırması deneyimini, “özdüşünümsellik”, “araştırmacının içeriden-dışarıdan konumu” ve “değer-bağımsızlık” iddiaları çerçevesinde yorumladı. Tezinin alan araştırması kapsamında 12 Eylül askerî darbesi öncesinde “sol-devrimci” ve “sağ-ülkücü” olmak üzere iki karşıt

politik pozisyondan olanlar ile aynı dönemde herhangi bir politik aidiyeti olmayanlarla toplam 29 kişiyle derinlemesine görüşme yapan Orhon, topladığı veriyi, “bellek ve kimlik/temsil/kolektif çerçeveler/bugünün toplumsal ve politik bağlamı” gibi belleğin inşası açısından temel öneme sahip bir dizi ilişkisellik üzerinden ve tematik anlatı analizi yöntemiyle incelemiştir. Bildiride, değer-bağımsızlık ve tarafsızlık iddialarına karşı, “araştırma nesnelere”yle özdeşleşmeyi ve “toplumsal” üzerine yürütülen bir çalışmada araştırmacının kendi önkabullerinden ayrıştırılamayacağı görüşü benimsenirken, en basit haliyle araştırmacının öznel “yüklemeleri” olarak tanımlanabilecek özdüşünümsellik kavramı merkezî konumdaydı. Orhon, politik kimliği sebebiyle gruplardan biri için “içeriden”, diğeri içinse “dışarıdan” pozisyonunda olduğunu belirtirken, bu durumun görüşmecilerle ilişkilerinde özdeşleşme, gerilim, çatışma gibi kimi mesafelenme sorunlarını beraberinde getirdiğini ifade etti. Bu mesafelenme meselesine ilişkin sorunlar, “ses verme” ile “analiz nesnesi haline getirme” arasında teorik ve metodolojik savrulmalara da neden olmuştu; politik kimliğin yanı sıra (ve yine bununla bağlantılı olarak) görüşmecilerle araştırmacının arasındaki dilsel/bedensel kodlar ve farklı toplumsal cinsiyet kurgularına dayanan çatışmalar da söz konusuydu.

Berfin Emre Çetin’in “Alan Araştırmasında Mesafeler ve Gerilimler” başlıklı sunuşu ise Ankara, Dersim (Tunceli) ve Zonguldak’ta yürüttüğü alan araştırmasına dayanmaktaydı. Doktora tezi kapsamında farklı cinsiyet ve etnik gruptan Kurtlar Vadisi izleyicisiyle (toplam 37 kişiyle) görüşen Emre Çetin, bildirisinde görüşmecilerle araştırmacı arasındaki kimlik farklılıkları ve ortaklıklarının çalışma açısından yarattığı sonuçları tartışmaya açtı ve söz konusu sonuçları nitel araştırmalarda kimlik, öznellik ve iktidar sorunu çerçevesinde yorumladı; etnografik araştırmalardan devşirilen özdüşünümsellik kavramı ışığında, alan araştırması deneyimini irdelerken, toplumsal cinsiyetin ayırt ediciliğine vurgu yaptı; etnik ve toplumsal cinsiyet kimliğinin zaman zaman yarattığı gerilimleri ve çatışmaları aktardı. Bildirinin temel iddialarından birine göre öznellik bir sorun olmak yerine, araştırmaya katkı sunacak bir unsur olarak da kurgulanabilir. Ayrıca çalışmanın alan araştırması deneyiminin de gösterdiği üzere, pozitivist araştırmaların tarafsızlık ve öznellikten arınma iddialarının aksine saha, araştırmacıyla katılımcının karşılaştığı ilk andan itibaren politik bir alandır; sosyal-politik kimlikler ise önbelirlenmiştir. Bildiri sunumlarını izleyen süreçte, soru-cevap bölümlerinde ve oturum sonrasındaki konuşmalardan anlaşıldığı üzere, oturumda, özellikle benzer çalışmalar yürütmekte olan ya da yürütmek isteyenler açısından önemli katkılar sunulmuştur.

Takip ettiğim son oturum, kongrenin son günündeki “Türkiye’de Ritüel ve İktidar” adlı oturumdur. Başlığı görür görmez bende ilgi ve merak uyandıran bu oturum, Zeliha Etöz’ün çok faydalı ve toparlayıcı olan çerçeve sunuşuyla başladı. Ardından Aykut Ozan Alan 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nda düzenlenen okul törenlerini incelediği “23 Nisan Neşe Doluyor İnsan!” başlıklı bildirisini sundu. Ulusal törenlerin, çocukluk döneminde millî bir kimlik inşa etmek bakımından önemli bir rol üstlendiğini iddia eden Alan, törenlerde simgeleşmiş kalıpların ve monoloğun hâkim olduğu; bu sayede çocukların da siyasal egemenliğin ifade edildiği simgesel bağlamın parçası haline gelerek siyasallaştığını belirtti. Evrenselliğin ve ulusallığın bir arada nasıl işlediğini sorgulayan bildirinin iddiasına göre törenler ideolojik bir aygıt olarak işlemekte; 23 Nisan törenleri aracılığıyla da çocuğa millî benliği hatırlatılarak ve sonrasında “diğerleriyle” kardeş olması istenmektedir.

Yağmur Dönmez ve Yusuf Avcı’nın ortak çalışması olan “Yurttaşın Bedeni: Gençlik ve Spor Bayramı”nda, her yıl 19 Mayıs’ta kutlanan Gençlik ve Spor Bayramlarının kökleri Osmanlı’nın son döneminde kutlanan “İdman Bayramları”na dayandırılmakta, bu bayramın beden politikalarıyla devlet, militarizm ve kapitalizm arasındaki ilişki aracılığıyla irdelenmesi önerilmektedir. Bildirinin teorik zemini Michel Foucault’nun beden ve iktidar analizi üzerine otururken, İdman Bayramı’ndan Gençlik ve Spor Bayramı’na nasıl bir tarihsel dönüşümün yaşandığı aktarılmakta ve Gençlik ve Spor Bayramı’nın millî bayram olarak ilan edildiği 19 Mayıs 1938 yılı törenleri incelenmektedir. Mehmet Kendirci’nin “Dil Bayramı ya da Bayramın Dili” başlıklı bildirisinde “26 Eylül Türk Dil Bayramı” çerçevesinde 1933-1951 yılları arasında gerçekleştirilen törenler incelenmektedir. Türk Dil Kurultayı’nın toplandığı 26 Eylül 1932 tarihi anısına ithafen “kurum içi kutlama günü” ilan edilen “gün” ileriki dönemlerde ulus çapında kutlanan bir bayrama dönüşmüş, Kendirci’ye göre “bayram içinde bir dil yaratarak ama aynı zamanda da kutlanan diğer ulusal bayramlara da sızarak kendini iktidarın simgesel ve törensel varoluş alanlarında sürekli bir var edişle günümüze kadar getirmiştir.” Çalışma, Dil Bayramı kapsamındaki kutlama törenlerini siyasal bir olgu olarak ele alırken, Cumhuriyet’in ilanından sonra Türkçe’nin “yeninden doğuşu” aracılığıyla, ulus inşası arasındaki bağı ortaya koymaktadır.

“Arzumuz Hürriyeti Ordumuz Hediye Etti: 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı” başlıklı bildirisinde Şermin Korkusuz, 27 Mayıs 1960 darbesinin gerçekleştiği tarih olan 27 Mayıs’ta kutlanan ve 1981’e dek resmî olarak kutlanmaya devam eden “Hürriyet ve Anayasa Bayramı”nda kutlanan şeyin ne olduğuna ve bu bayramın toplumsal bellekte nasıl

bir işlev gördüğüne odaklanmaktaydı. Çalışma “27 Mayıs’ı bayram ilan eden kadronun bu ihtilali [sic] ne tür bir bireysel-siyasal-toplumsal tahayyül içinde anlamlandırıldığı”nı irdeleyerek, 27 Mayıs’ın en çok tekrarlanan “olumlu özellikleri”nin kutlamalara nasıl yansıtıldığını ve bayramın ilanını olanaklı kılan yaklaşımın toplumsal bellekte hangi araçlarla ve nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymaktaydı. Tüm bu bildirimlerde ritüel ve iktidar arasındaki bağlantı farklı örnekler üzerinden ele alınırken, son bildiri ritüel ve muhalefet ilişkisini sorunsallaştırmaktaydı. Mustafa Arıkan’ın “İktidar, Direniş ve Teknik İşlevselliği Bağlamında Bir Ritüel: Newroz” başlıklı bildirisi 1970’lerden itibaren bir tür “direniş ritüeli” olarak kutlanan Newroz’u konu edinmekteydi. Newroz kutlamaları devlet tarafından yasaklanmasına rağmen 1980’lerde ve 1990’larda yaygınlaşmış, 2000’lerde resmî otoritelerce izin verildikten sonra ise, bir festivale dönüşmüştür. Arıkan çalışmasında, “kutlamalarda boy gösteren araçlar, elbiseler, taşınlar, medya aygıtları gibi ritüelin materyal dünyasına eklenen unsurların yalnızca basit birer araç mı oldukları yoksa ritüelin 1970’lerden başlayarak 2000’li yıllara değin geçirdiği dönüşümün olanak koşullarını yaratan belirleyici öğeler mi olduğu” sorusunu yanıtlanmaya değer ve önemli bir soru(n) olarak formüle etmektedir. Halkın kendiliğinden ve kendi araçlarıyla (örneğin yakılan lastikler) bir direniş ritüeli olarak icra ettiği Newrozlarla, büyük ses sistemlerinin kurulduğu ve kurumsal olarak organize edilen törenler arasındaki farklar gerçekten de üzerine düşünmeye ve sorgulanmaya değerdir.

TSBD tarafından düzenlenen Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi’ni domine ettiğini ileri sürdüğüm politik iktisat perspektifinin, oturumların gerçekleştirildiği salonların yer ve büyüklüklerinin seçimi konusunda da etkili olduğunu söyleyebilirim. Daha çok dinleyiciye hitap edeceği düşünülerek, emek ve sınıf odaklı çalışmaların genellikle alt kattaki büyük salonlarda, benim takip ettiğim “diğer” bildirimlerin ise daha çok üst kattaki küçük salonlarda sunulduğunu tespit etmek hiç güç değil. Buna rağmen Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi’nin her geçen yıl daha çoğulcu bir görünüm sergilediğini de belirtmek ve bu yöndeki çabaların hakkını teslim etmek gerekir. Kültürel çalışmaların, etnografik ve nitel araştırmaların giderek artan bir biçimde Kongre’de yer bulması sevindirici. Bu çoğulluğun daha da artmasını; bir gün *Türkiye Sosyal Bilimler Derneği*’nin düzenlediği *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*’nin yapılmasını dileyerek ve bu büyük organizasyonun gerçekleşmesini mümkün kılan, kongrede çalışmalarını sunan herkesin “emeğine sağlık” diyerek bitirmek istiyorum.